

Әбдіразақова А.

Ғалымның педагогикалық идеялары /А. Әбдіразақова //Орталық Қазақстан.-2005.-13 қаңтар.

Шәкіртсіз ғалым тұл дегендей, еккен жемістерімнің бір дәні болса да, халыққа тиімді өнім берсе мен өзімді бақытты адам деп санаған болар едім.

Е.А.БӨКЕТОВ

Халқымыздың біртуар перзенттерінің бірі Евней Арыстанұлы Бөкетовтің туғанына 80 жыл толады. Сегіз қырлы, бір сырлы дарын иесінің, үлкен ғалым педагог, көрнекті жазушының соңында қалдырған ғылыми еңбектері, көркем аудармалары, публицистикалық мақалалары қазір де маңызын жоғалтқан жоқ. Евней Арыстанұлы Бөкетовтің республикамызда жоғары білімді дамытуға да қосқан үлесі зор. Ол Қарағандыда ашылған республикамыздағы екінші университеттің алғашқы ректоры болды. Ғалым университетке ғылымды, халық шаруашылығын және оқу мен мәдениетті алға сүйрейтін тегеурінді күш деп қарады. Университет студенттерінің жан-жақты ғылыми, техникалық, саяси, мәдени жаңалықтармен таныс болуына зер сала отырып, жастарға білім мен тәрбие беру туралы өз пікірін айтып кеткен.

Қазір республикамызда екі университет бар. Мұның өзін жастарға білім беру мен мәдениеттің асқақ қағидаларына тәрбиелеу ісінің жаңа сатысына жетіп отырмыз деп түсінуіміз керек. Әдетте біз тәрбиелі, білімді адамды «мәдениетті адам» - дейміз. Мәдениетті адам дегеніміз маңайындағы кісілермен қарым-қатынасы, білімі, адалдығы, еңбекқорлығы, рухани келбеті тұрғысынан жұртшылықтың талабына сай деген ұғым. Мәдениетті адам деген ұғым «білімді адам» деген ұғымнан кеңірек сияқты. Дегенмен, шын мәдениет білімнен басталады.

Әрине, шын мәдениетті адам болудың бірден-бір жолы өзіңнен бұрынғы буыннан дұрыс тәрбие алу, дұрыс үлгі көру. Сонымен қатар, шын мәдениет пен білім адамға тегін келмейтінін аңғара білу қажет. Адам есейіңкіреген кезде өзіне-өзі тәрбиеші бола білуге тиіс. Бұл үшін жастарға қажырлылық пен қайрат қажет. Біз бойымыздағы кемшіліктердің көбін өткен өмірдің қалдығы дейміз. Ол шынында солай. Өз заманымыздың талабына сай азамат болу жолында сол қалдықтарды бойдан жедел ажыратып, адамгершілік жолынан шалыс басқан жастарды біздің қоғамның ізгі мүдделеріне сай тәртіпке шақырып, жөнге келтіру әрбіріміздің міндеттіміз» - (Е Бөкетов. Көкейкесті. С.1992) деген педагог Е.Бөкетов. Әрине бұл істе әркімнің бойындағы мінін бетіне басып, төпелеп, ұрғылай беру педагогикалық әдістердің ең жақсысы болмас, ең бастысы - бұл істе адамның өзі қара басының адамгершілік кодексін сақтаудағы қатаңдығы мен ұстамдылығы болмақ. Сондықтан кеменгер адамдар ең алдымен өзіне сыншы болғанда, өз қара басы ізгілік жолын берік сақтағандықтан, өзгеге де ақыл айтуға, шарапатты жол көрсетуге хақылы болған.

Сонымен бірге ұстаз Е. Бөкетов еліміздің жоғары оқу орындарында өзінің «Ашық лекциясын» оқыған. Евней Арыстанұлы бұл лекцияларда студенттік

өмірге кіріспе - студенттік өмірдің қамы мен жайы, қызығы мен арманы, талабы мен тәжірибесі, алмағы мен бермегі жөнінде айтқан Е.Бөкетов өз лекциясын Тұманбай ақынның бір әдемі өлеңімен бастаған.

Жиырма жаста көрмеген азабыма,
Отыз жасым шынымен жазалы ма.
Жиырма жаста бармаған базарыма
Бүгін бара аламын ба, жолым түсіп,
Қайта алам ба Арманның қолын қысып?

Міне, осы бір тебіреністі, нәзік сезімге толы өлеңнің шумақтарын әдейі келтіріп отырды. Бұл өлеңнің мағынасына қарағанда, адам бар ісін жиырма жаста бастап, жиырма жаста қамтып қалуы керек сияқты, олай болмаса адамның қалған өмірі өкінішке толы болмақ. Әрине, «Жиырма жаста бармаған базарыма» деген сөздерді сөзбе-сөз түсінетін болсақ, арманға тиек жиырма жаста жету керек деген жалған ұғым туады. Мұндай ұғым тумас үшін өлеңнің «Қайта алам ба, Арманның қолын қысып» деген соңғы жолына назар аударсақ, ақын осы үлкен әріппен жазылған Арманның өмір-бақи қолын қысып отыруды көксейді, сол бір жастағы асыл Арманнан айырылғысы келмейді. Олай болса 18-20 жас Арманның кезеңі, өмірдегі ең бір жауапты шешуші кезең. Оқуға түскендегі бірден-бір мақсат өмірге, елге керекті жақсы маман болып шығу. Қазіргі кезде жастар 3-4 сыныптан бастап өзінің болашақ мамандығын таңдай бастайды. Бұрынғы буын болса мамандық таңдау мәселесінде кенже қалып келді. Мысалға Е.Арыстанұлы мектепте оқығанда кен-металлургия институтына (қазіргі политехникалық) түсем деп ойламаған екен. Сол кездегі өлшеулі қорекке қосымшасы болғандықтан түскен. Мамандығым бойымдағы қабілетіме, табиғи талабыма сай болмай шықты деп қобалжудың себебі бойындағы қасиеті мен мүмкіншілігін орта мектеп бітіргенше көп жағдайда жастың өзі де, ұстаздары да, ата-анасы да түсініп, біле қоймайтынын, кейбір адамның белгілі бір іске бейімділігі кеш білінетінін Бөкетов «Мамандыққа кіріспе» лекциясында жан-жақты түсіндірген. Болашақ ұлы химик 16 жасар Дмитрий Менделеевті анасы Москва не Петербург университетіне түсіре алмай, амалсыздан Петербургтің бас педагогикалық институтына түсірген. Менделеевтің химия мамандығына бейімділігі жөніндегі анасының да, баласының да ешбір хабары болмаған.

Өз мамандығына бейімділігі ерте, уақытылы білінген адам, әрине бақытты адам. Мамандық талғау ісінде адасқандар да болып тұрады. Сүйген мамандық деген - еңбекті белшеңнен сіңірген, маңдай терің мен жаныңның жалыны жұмсалған мамандық. Сондықтан, адастым деп кейін қайту едің, алған беттен қайтпай ілгерілей беру ердің ісі. «Адасқанның алды жөн, арты соқпақ» дегендей. Евней Арыстанұлы мамандықты талғама, кез-келген мамандықты оқи бер, тек еңбек женеді деген келте, шолақ ұғымның тумауын да ойлаған. Тек білім шеңбері кең адам ғана мәдениетті адам қатарына жатпақ та, парасаттылық сондай адамнан шықпақ. Оның үстіне жоғары білімі бар маман көбіне азды-көпті коллективте басшы болып қызмет атқарады. Ал коллективті басқару деген біздің ұғымда тәрбиеші болу деген сөз. Тәрбиеші

болу үшін адамның жан дүниелік қасиеттері пәктік, ізгілік, әділеттілік сияқты сөздермен сипатталуы қажет деген (Е.А.Бөкетов Ашық лекция.) Қорыта келгенде, жақсы маман, парасатты адам, беделді азамат болып өсу жолы оңай жол емес, қиын жол, бірақ өмірдің өзгешелігі сол, қиын жол, ізденіс жолы адамгершілікке апарды, жеңіл жол, ізденіссіз жол жұпынылық пен мардымсыздыққа апарды.

Ғалымның арманы да, жоспары да көп болды. Ол жаңаның, жастың, жас коллективтің өсуіне көмектесіп, олардың өскендігін көруді бақыт санайтын. Жасампаздыққа, әсем өмір сүруге, халық үшін. Отан үшін пайдалы қызмет ететін жастарды, коллективтерді тәрбиелеуді өз өмірінің арқауы еткен ғұлама ғалым, мерейлі педагог, шебер сөз зергері, өзінің ғылыми, педагогикалық және әдеби мұраларымен арамызда мәңгі жасамақ.

Бuketov university